

ΠΑΙΔΕΙΑ & ΚΟΙΝΩΝΙΑ

ΤΕΥΧΟΣ 125 • ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 2018

ΜΕ ΑΦΟΡΜΗ ΤΗΝ 27η ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ (ΔΙΕΘΝΗΣ ΗΜΕΡΑ ΟΛΟΚΑΥΤΩΜΑΤΟΣ)

Δημοτικό Μουσείο Καλαβρυτινού Ολοκαυτώματος: μνήμη και ιστορία

ΧΡΗΣΤΟΣ ΦΩΤΕΙΝΟΠΟΥΛΟΣ*

Σκέψεις και προβληματισμοί

Το Ολοκαύτωμα υπήρξε η μεγαλύτερη γενοκτονία στην παγκόσμια ιστορία. Κατά τη διάρκειά του - από την άνοδο του ναζιστικού κόμματος στην εξουσία μέχρι την κατάρρευσή του-, υπολογίζεται ότι στα στρατόπεδα εξολόθρευσης -αλλά και αλλού- θανατώθηκαν με τουφεκισμό, καταναγκαστική εργασία, απαγχονισμό και δηλητηριώδη αέρια περίπου έξι εκατομμύρια Εβραίοι. Ωστόσο, οι πρακτικές εξόντωσης των ναζι δεν εξαντλήθηκαν στους Εβραίους. Αλλά και στην εξολόθρευση και άλλων μειονοτήτων που σφαγίστηκαν με τον πιο βάρβαρο τρόπο: των Ρομά, των ομοφυλοφίλων, των πολιτικών κρατουμένων, αιχμαλώτων πολέμου... και άλλων.

Τον Νοέμβριο του έτους 2005, κατά τη διάρκεια της εξηκοστής γενικής συνέλευσης των αντιπροσώπων, τα Ηνωμένα Έθνη αποφάσισαν να ορίσουν την **27η Ιανουαρίου** (ημέρα απελευθέρωσης του στρατοπέδου Άουσβιτς - Μπίρκεναου) ως διεθνή μέρα μνήμης προς τιμήν των θυμάτων του Ολοκαυτώματος και προέτρεψαν τις χώρες - μέλη του οργανισμού να αναπτύξουν εκπαιδευτικά προγράμματα που θα μεταφέρουν τη μνήμη αυτής της τραγωδίας στις επερχόμενες γενεές.

Για τη Μαρτυρική Πόλη των Καλαβρύτων, για μας τους Καλαβρυτινούς, η ημέρα του Ολοκαυτώματος είναι μέρος του ιστορικού μας προσώπου. Συνδέεται με τα τραγικά γεγονότα της 13ης Δεκεμβρίου 1943 και τον αγώνα του λαού μας για την ελευθερία του. Αποτελεί έναν ακόμα κρίκο στην αλυσίδα των ιστορικών γεγονότων που έχουν διαμορφώσει τη σύγχρονη ιστορία μας και έχει καταγραφεί στο ιστορικό μαρτυρολόγιο της πατρίδας μας. Είναι προφανές, λοιπόν, το βάρος του χρέους.

Στις 13.12.1943 όλος ο ανδρικός πληθυσμός της πόλης εκτελέστηκε άνανδρα απ' τις γερμανικές δυνάμεις κατοχής. Ιστορική πράξη η οποία αποτελεί στίγμα στον σύγχρονο ευρωπαϊκό πολιτισμό και αναγνωρίζεται διεθνώς ως πράξη ντροπής για ολόκληρη την πολιτισμένη ανθρωπότητα.

Την ημέρα αυτή το πιο δυναμικό και δραστήριο κομμάτι του πληθυσμού της, όλοι οι άνδρες και οι νέοι 14 χρόνων και πάνω, εκτελέστηκαν ομαδικά στον «λόφο του Καπή» βάσει ενός οργανωμένου σχεδίου ολοκληρωτικής καταστροφής των Καλαβρύτων και της ευρύτερης επαρχίας, το οποίο εξυφάνθηκε απ' τη ναζιστική Γερμανία στο πλαίσιο ενός «ολοκληρωτικού πολέμου» που δεν διέκρινε μεταξύ εμπολέμων και αμάχων.

Το ιστορικό αποτύπωμα της άνανδρης αυτής πράξης είναι γνωστό ως το «Ολοκαύτωμα των Καλαβρύτων» κι έχει καταγραφεί στην ιστορία, κοντά σ' άλλα ολοκαυτώματα των δεκάδων μαρτυρικών πόλεων και χωριών της πατρίδας μας.

Μετά από αγώνες 30 χρόνων επίμονης και επίμοχθης ενασχόλησης και προσπάθειας δεκάδων ανθρώπων, επώνυμων και ανώνυμων, οι Καλαβρυτινοί και η Πολιτεία κατόρθωσαν να στεγάσουν τη μνήμη του Καλαβρυ-

τινού Ολοκαυτώματος στο κτήριο όπου έγινε ο εγκλεισμός των γυναικοπαίδων εν ομηρεία, στο κτήριο της βιωμένης μνήμης, εκεί όπου εκτυλίχτηκε η πρώτη πράξη μιας ανήκουστης τραγωδίας. Το ίδιο αυτό κτήριο στεγάζει σήμερα το Δημοτικό Μουσείο Καλαβρυτινού Ολοκαυτώματος, τη νέα κιβωτό της σύγχρονης ιστορίας μας.

Το Δημοτικό Μουσείο Καλαβρυτινού Ολοκαυτώματος στεγάζεται σ' έναν χώρο τραυματικής μνήμης, σ' έναν χώρο εγκλεισμού και αγωνίας. Αυτός ο χώρος της οδύνης, ο οποίος επιλέχθηκε για να στεγαστεί το Μουσείο Ολοκαυτώματος, σήμερα έχει μετατραπεί σε χώρο γόνιμης συγκίνησης και παραγωγικού στοχασμού, σε σύμ-

βολο ειρήνης και συναδέλφωσης.

Στο ερώτημα «τι συνιστά» και «τι κομίζει» στον επισκέπτη αυτό το μουσείο δεν μπορώ να μην απαντήσω περισσότερο βιωματικά, ως μέλος της καλαβρυτινής κοινωνίας:

Αποτελεί μια κραυγή, μια διαρκή υπόμνηση βαρβαρότητας, θηριωδίας, έκπτωσης του ανθρώπου και του ανθρώπινου ηθικού και πνευματικού πολιτισμού. Μέσω αυτού ο λυγμός των γυναικών του '43 και των επόμενων πολλών σκοτεινών χρόνων μεταπλάθεται, μετουσιώνεται, σε κραυγή διαμαρτυρίας για τις ολοκληρωτικές ιδεολογίες που μετατρέπουν τις ανθρώπινες υπάρξεις σε τέρατα, καταρρακώνουν και απαξιώνουν τον άνθρωπο και μεταβάλλουν τα ανθρώπινα δημιουργήματα σε σωρούς ερειπίων.

Αποτελεί επίσης ένα «σημείο αναφοράς», έναν χώρο πολιτισμού για τα Καλάβρυτα και την Αχαΐα. Συνιστά μια αντιπρόταση βίου, μια πράξη αντίστασης στην ισοπεδωτική ομογενοποίηση, στην κυνική εξίσωση, στην αμνησία, στον βαρβαρικό πραγματισμό και μεταπρατισμό των νέων καιρών και της μετανεωτερικότητας, φαινόμενα που αποτελούν έναν άλλο είδος ολοκληρωτισμού, εξίσου ή και περισσότερο επικίνδυνο. Το ΔΜΚΟ δεν είναι μόνο η ταυτότητα των Καλαβρύτων: Είναι η ταυτότητα και η πατρίδα του Ανθρώπου.

Γι' αυτούς τους λόγους το Μουσείο καλείται και οφείλει να επιδιώξει έναν γόνιμο διάλογο με την κοινωνία, να καλλιεργήσει συνεργασίες και να διευρύνει ως θεσμός και ως πνευματική οντότητα το κοινωνικό γίγνεσθαι. Η πρόταση για τη δημιουργία ενός ερευνητικού κέντρου, που θα προκύψει ως καρπός του έργου της τεκμηρίωσης του αρχειακού υλικού του μουσείου, αποβλέπει ακριβώς στον ίδιο στόχο, ήτοι στην εξωστρέφεια, στην προοπτική

και εν τέλει στη βιωσιμότητα του μουσείου. Στόχος φιλόδοξος, πλην αναγκαίος, στοίχημα ύπαρξης -ή μάλλον νοσηματοδότησης της ύπαρξής του.

Αντιθέτως, ένα μουσείο «εντός των τειχών» είναι ένα περιχαρακωμένο, ένα φυλακισμένο μουσείο, ένα Μουσείο άψυχο, ιδανικό άλλοθι και άθυρμα των πάσης φύσεως μεταπρατών και εμπόρων συνειδήσεων, εύκολος στόχος καπηλείας και καταλήστευσης και εν τέλει στρέβλωσης της ιστορικής αλήθειας και της ιστορικής συνείδησης. Τούτη ακριβώς είναι και η ιδιαιτερότητα του μουσείου -κάθε μουσείου- που δεν αποτελεί απλώς φορέα, ίδρυμα ή οργανισμό αλλά πνευματική ουσία.

Το ΔΜΚΟ συνέβαλε καθοριστικά στην ιστορικοποίηση των γεγονότων του '43, στην εκλογικευμένη ανασυγκρότηση και την τοποθέτησή τους στα ιστορικά τους συμφραζόμενα με στόχο την οργανωμένη ανάγνωσή τους. Γιατί, όπως εύστοχα σημειώνει ο καθηγητής Αντώνης Λιάκος, «το τραύμα, αν δεν ιστορικοποιηθεί, θα επιστρέφει για να διαταράσσει την ιστορική συνείδηση, δεν θα την αφήνει να σχηματιστεί».

Ευρισκόμενοι πλέον στη δεύτερη δεκαετία του 21ου αι., 75 χρόνια μετά το μαζικό έγκλημα του '43, πολύ μακριά από τα δρώντα πρόσωπα και το δράμα αυτής της σκοτεινής για την Ευρώπη χρονικής περιόδου, αλλά, δυστυχώς, αρκετά κοντά στην περιρρέουσα ατμόσφαιρα αυτών των χρόνων, το ΔΜΚΟ καλεί -ή μάλλον προκαλεί- τον επισκέπτη του σε ένα άθλημα αυθυπέμβασης και αναστοχασμού.

Τα Καλάβρυτα αποτελούν τόπο - σύμβολο, συνδεδεμένο στη συνείδηση κάθε Έλληνα με τα αιματηρά αντίποινα των ναζι, όπως κυνικά ονόμασαν τις πράξεις ασύλληπτης βαρβαρότητας, με τις οποίες προσπάθησαν να καταπνίξουν κάθε πράξη αντίστασης του Ελληνικού λαού.

Τα Καλάβρυτα, τόπος μαρτυρίου με παγκόσμιο συμβολισμό, αισθάνομαι πως έχουν το χρέος να διασώσουν την ιστορική μνήμη και να ενδυναμώσουν την ιστορική συνείδηση προς όφελος της ειρήνης και των δικαιωμάτων των ανθρώπων και των λαών.

Σήμερα, έχοντας πλέον ωριμάσει, μπορούμε να αντιληφθούμε πως το δίλημμα δεν είναι απλώς «μνήμη ή λήθη». Ζητούμενο και υγιής στόχος είναι -τώρα που οι μνήμες αναπόφευκτα ξεθωριάζουν- η μετάπλαση της ατομικής και συλλογικής μνήμης σε γνωσιακή και στοχαστική εντρύφηση του παρελθόντος, τέτοια που να προσδιορίζει ή να μετασχηματίζει τη στάση μας στο παρόν.

Τώρα, που ο σύγχρονος επισκέπτης έχει ξεμάθει να παρατηρεί, να αφουγκράζεται και να στοχάζεται, το μουσείο καλείται να ακονίσει την όρασή μας, να μας κάνει να δούμε και να αφουγκραστούμε πράγματα που βρίσκονται πέρα από τις σύγχρονες ιστορικές, ηθικές και αισθητικές μας αξίες, δηλαδή πέρα από τον νοητικό ορίζοντα της εποχής μας. Και, κάνοντας μια αναλογία, όπως συνεχίζουμε να μνημονεύουμε τον Μικρασιατικό ξεριζωμό, για να μπορούμε να προσεγγίζουμε με ευαισθησία τα караβάνια των προσφύγων που μας χτυπούν την πόρτα, στα Καλάβρυτα θα συνεχίσουμε να μνημονεύουμε τους δικούς μας νεκρούς, για να μπορούμε να αντιστεκόμαστε στον παροξυσμό της ισοπεδωτικής αμνησίας και των ρατσισμών που πολλαπλασιάζονται επικίνδυνα γύρω μας. ■

*Πρόεδρος Δημοτικού Μουσείου Καλαβρυτινού Ολοκαυτώματος